

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการมีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ๒) เพื่อประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และ ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เหมาะสมในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการและ ๓) เพื่อนำเสนอการบูรณาการในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ เป็นการศึกษาเฉพาะในเนื้อหาการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ในเขตพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ประกอบด้วย ๖ จังหวัดคือ จังหวัดเลย หนองบัวลำภู อุดรธานี หนองคาย สกลนคร และจังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจโดยการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๙๗ รูป และการวิจัยวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๕ รูป/คนรวมทั้งการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้เชี่ยวชาญ ๘ รูป/คนข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้สถิติต่างๆดังนี้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘” สามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการมีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘ จำนวน ๒๙๗ รูป มี

๑) ด้านอายุ

อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๑๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๗๑ อายุระหว่าง ๓๐-๔๐ ปี อายุระหว่าง ๒๕ปี คิดเป็นร้อยละ ๘.๔๒ อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ปี จำนวน ๑๐๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗๐ มากกว่า ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๗

๒) ด้านพรรษา

พรรษาดำกว่า ๑๑ พรรษา จำนวน ๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖.๔๐ พรรษาระหว่าง ๑๑-๒๐ พรรษา จำนวน ๗๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖๐ พรรษาระหว่าง ๒๑-๓๐ พรรษา จำนวน ๘๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๔๕ พรรษามากกว่า ๓๐ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๑๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๕

๓) ด้านระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๗๕ มัธยมศึกษา/ปวส จำนวน ๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘๕ ปริญญาตรีจำนวน ๑๗๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒๔ ปริญญาโท จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๖

๔) ด้านตำแหน่งทางการปกครอง

ตำแหน่งทางการปกครองระดับเจ้าอาวาส จำนวน ๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑๕ ระดับเจ้าคณะตำบล หรือรองเจ้าคณะตำบลจำนวน ๑๒๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๓ ระดับเจ้าคณะอำเภอ หรือรองเจ้าคณะอำเภอ จำนวน ๑๑๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๗๒ ระดับเจ้าคณะจังหวัด หรือรองเจ้าคณะจังหวัด จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๖๙ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งน้อยกว่า ๑๑ ปี จำนวน ๑๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๓๙ ระหว่าง ๑๑-๒๐ ปี จำนวน ๑๐๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐๑ ระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘๑ ตั้งแต่ ๓๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๓๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๙

๕.๑.๒ เพื่อประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และ ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เหมาะสม ในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ จำนวน ๒๙๗ รูป มี

๑) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการประยุกต์ ในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการได้แก่ หลักธรรมแรกคือ ทุติยปาปณิกสูตร และหลักธรรมที่สองคือ สังฆโสณสูตร สำหรับการวิจัยครั้งนี้การพัฒนาภาวะผู้นำของคณะสงฆ์ตามหลักธรรม

หลักธรรมแรกคือ ทุติยปาปณิกสูตร มีดังนี้

๑.๑) ภาวะผู้นำด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองสภาพการณ์ออก (จักขุมา) การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามหลักพุทธธรรมทุติยปาปณิกสูตร ด้านภาวะผู้นำด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองสภาพการณ์ออก (จักขุมา) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (

= ๓.๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๑.๒) ภาวะผู้นำด้านความชำนาญในงาน(วิรุโ) การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามหลักพุทธธรรมทุติยปาปณิกสูตร ด้านภาวะผู้นำด้านความชำนาญในงาน(วิรุโ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๓.๙๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๑.๓) ภาวะผู้นำด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ดี (นิสสยสัมปันโน) และการพัฒนาภาวะผู้นำการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามหลักพุทธธรรมทุติยปาปณิกสูตร ภาวะผู้นำด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ดี (นิสสยสัมปันโน) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๓.๙๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

สองตามหลักธรรมสังฆโสภณสูตร มีดังนี้

๑.๔) ภาวะผู้นำด้านการมีปัญญา/ความสามารถ(วียตโต) การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามหลักพุทธธรรมทุติยปาปณิกสูตร ภาวะผู้นำด้าน การมีปัญญา/ความสามารถ(วียตโต) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๐๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๑.๕) ภาวะผู้นำด้านการเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี (วินีโต) การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามหลักพุทธธรรมทุติยปาปณิกสูตร ภาวะผู้นำด้าน การเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี (วินีโต)โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๑๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๑.๖) ภาวะผู้นำด้านความกล้ากล้า/กล้าหาญ(วิสาร์โท) การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามหลักพุทธธรรมสังฆโสภณสูตร ภาวะผู้นำด้านความกล้ากล้า/กล้าหาญ (วิสาร์โท) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๐๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๑.๗) ภาวะผู้นำด้านการรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกต้อง (ธัมมานุธัมมปฏิปันโน) การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามหลักพุทธธรรมสังฆโสภณ

สูตร ภาวะผู้นำด้านการรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร (ธัมมานุธัมมปฏิปันโน) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๑๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) ทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำ ประกอบไปด้วย ๔ ทฤษฎี ดังนี้

๒.๑) ภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะผู้นำ การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะผู้นำโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๐๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๒) ภาวะผู้นำด้านพฤติกรรมผู้นำ การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำด้านพฤติกรรมผู้นำโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๓.๙๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๓) ผู้นำตามสถานการณ์ การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำ ผู้นำตามสถานการณ์ โดยคำนึงถึงระดับวุฒิภาวะของผู้ตาม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๓.๘๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๔) ภาวะผู้นำด้านความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำด้านความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๓.๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓) เพื่อนำเสนอการบูรณาการในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘

การบูรณาการในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ สามารถสรุปจากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) พบว่า สิ่งที่ผู้นำควรทำ หรือได้รับความคาดหวังให้ทำซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประการ ดังนี้

ประการแรก เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่ควรให้ความสนใจในสมาชิก โดยผู้นำที่ให้ความสนใจแก่สมาชิกจะส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลากร

ประการที่สอง เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำที่ต้องให้ความสนใจกับการทำให้เป้าหมายของงาน หรือขององค์การประสบความสำเร็จ จะต้องให้ความสนใจในการทำให้เป้าหมายและงานประสบความสำเร็จ โดยจะมีการกำหนดเป้าหมายมาตรฐาน มีการมอบหมายงานรวมทั้งการผลักดันให้เกิดความสำเร็จ เหล่านี้คือพฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพได้

ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนแล้วต้องอาศัย การศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาภาวะผู้นำโดยใช้หลักพุทธธรรมในการปกครอง ไม่ว่าจะเป็น ทุติยปาปณิกสูตร และ สังฆโศภณสูตร เมื่อนำมาบูรณาการณกับทฤษฎีทางสังคมแล้วนั้นจะทำให้ สังคมมีผู้นำที่ดีมีคุณธรรม เกิดความสงบสุขและความสามัคคีแก่สังคม

จากหลักธรรมที่นำมาบูรณาการณในการพัฒนาภาวะผู้นำ ให้พบหลักหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการปกครองคณะสงฆ์ คือหลักสัปปุริสธรรม ๗ และ พรหมวิหาร ๔

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ สภาพทั่วไปของการมีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ พบว่า การปฏิบัติตนของพระสังฆาธิการจะมีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของชาวบ้านอย่างมากและการได้รับการยอมรับจากประชาชนเพราะการประพฤติปฏิบัติที่อยู่ในศีลธรรมอันดีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ พบว่า สาธารณสุขของหลักไตรสิกขามี ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การศึกษาตามหลักไตรสิกขามีส่วนประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การจัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ และการศึกษาตามหลักไตรสิกขา และการวัดและประเมินผลการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นที่มาของการ

*ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

มีความสามัคคีในหมู่คณะทำให้ชาวบ้านมีความเคารพนับถือพระสงฆ์ซึ่งสอดคล้องกับโชติ บดีรัฐ^๒ พบว่า พัฒนาการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารงาน โดยอบรมให้พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรม และให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ที่พระสงฆ์สามารถจะเป็นผู้สร้างความศรัทธาให้กับชาวบ้านได้นั้นก็แปลว่า พระสังฆาธิการตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณและการชี้ทางสังคมซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์)^๓ พบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นของตนเอง มีการวางแผนไว้ตลอดปีตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำติดต่อกันมา โดยรับนโยบายจากส่วนกลางแล้วมาปรับใช้ประยุกต์เข้ากับภูมิลำเนาท้องถื่น ด้านแนวทางการบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ที่สำคัญพระสังฆาธิการสามารถจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับประชาชนในพื้นที่ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างกระแสแห่งความยอมรับในการทำหน้าที่ของตนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้นซึ่งบางครั้งอาจจะต้องมีผู้ช่วยหรือทีมงานได้เข้ามาช่วยในการส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์ภาค ๘ ให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพของหมู่คณะซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญา โพธิ์วัฒน์^๔ พบว่า ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงดำรงอยู่ได้ด้วยความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และความเป็นผู้นำทางวิชาการ การเกาะเกี่ยวกันเป็นทีมแห่งการเรียนรู้ ความใส่ใจในงานและจุดมุ่งหมาย และการตรวจสอบและแก้ไข มีการปรับวัฒนธรรมการทำงานที่ยึดมั่นในปรัชญาของโรงเรียน ความรับผิดชอบตามหน้าที่ การสื่อสารอย่างทั่วถึง มีบรรยากาศที่สร้างสรรค์ และความโปร่งใสในการบริหาร

๕.๒.๒ หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการประยุกต์ที่เหมาะสมในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ทศียปาปนิกสูตร และหลักธรรมที่สองคือ สังฆโสภณสูตร สำหรับการวิจัยครั้งนี้การพัฒนาภาวะผู้นำของคณะสงฆ์ตามหลักธรรม

^๒โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔).

^๓พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, *ปรัชญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

^๔กัญญา โพธิ์วัฒน์, “ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘).

หลักการแรก คือ ทุติยาปณิกสูตร ดังนี้

๑) พระสังฆาธิการต้องมีปัญญามองการไกล มีความชำนาญในการใช้ความคิด หรือ มีทักษะทางด้านความคิดหรือที่เรียกว่าผู้นำต้องเก่งความคิดที่จะก่อให้เกิดเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรัชญา ชูมนาเสียว พบว่า ผู้บริหารถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญในองค์การจะต้องเป็นผู้นำองค์การเพื่อพาองค์การให้สามารถอยู่รอดปลอดภัยภายใต้การเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้บทบาทในการนำจะต้องมีความพร้อมด้านทีมงานที่เข้มแข็งและพร้อมที่จะเรียนรู้ไปด้วยกันให้เป็นวัฒนธรรมในองค์การแห่งการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับโชติ บดีรัฐพบ^๕ ว่า วิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารงาน โดยอบรมให้พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสัมมา รัตนชัย^๖ พบว่า การมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน จะต้องการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานเข้าพบเพื่อปรึกษาหารือ การให้คำแนะนำที่ทำให้ผู้ร่วมงานก้าวหน้า การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการทำงาน การส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานสนใจพัฒนาจุดเด่นของตนเอง การควบคุมอารมณ์ได้ในสถานการณ์วิกฤต การสร้างบรรยากาศการสื่อสารที่พูดคุยกับผู้ร่วมงานอย่างเป็นกันเองสื่อความต้องการของผู้บริหารอย่างชัดเจน การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม การให้รางวัล และผลตอบแทนเป็นแรงจูงใจเมื่อบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ได้ดี การเป็นแบบอย่างการปฏิบัติงานแก่ผู้ร่วมงาน การมอบหมายงานโดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคล การให้ความสนใจแก่ผู้ร่วมงานทุกคน การให้ความสำคัญของการทุ่มเทต่อภารกิจร่วมกัน

๒) วิธูโร เป็นการจัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางด้านการปฏิบัติงานจะมีลักษณะของศาสตร์และศิลป์ควบคู่กันไปอย่างละเท่ากันที่บ่งบอกถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญชายุทธ นาคมุจลินท์^๗ พบว่า

^๕โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, อ้างแล้ว.

^๖สัมมา รัตนชัย, “การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏ”, *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตคณะครุศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔).

^๗บุญชายุทธ นาคมุจลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จซึ่งบางครั้งจะต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการบริหารเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่มีความรวดเร็วมากขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์)^๙ พบว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัย ส่วนมากด้านของพระสงฆ์จะดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติของพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่งและการรู้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยก็ย่อมทำให้การปฏิบัติงานหรือการบริหารงานมีความราบรื่น สะดวกมากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของโชติ บดีรัฐ พบว่า การบริหารคนมีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน การบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง มีวิธีการพัฒนาการบริหารงานของคณะสงฆ์ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารงาน โดยอบรมให้พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจและจริยธรรม

๓) นิสสัยสัมปันโน เป็นการพึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดมีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้ฝ่ายแต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้พนักงานปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรัชญา ชุมนาสีเยว^{๑๐} พบว่าลักษณะพฤติกรรมของแบบผู้นำจะต้องรู้จักเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยการเข้าใจและยอมรับธรรมชาติของอารมณ์ตนเอง รับฟังทำความเข้าใจและให้เกียรติผู้อื่น และสามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ดีและสอดคล้องกับงานวิจัยของสัมมา รัตนชัย^{๑๑} พบว่า การเป็นแบบอย่างการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง การลดแรงต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจากผู้ร่วมงาน การตั้งเป้าหมายร่วมกับผู้ร่วมงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง

^๙พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, **ปริญาปรัชญาคุณูปกัณฑ์**, อ่างแล้ว.

^{๑๐}ปรัชญา ชุมนาสีเยว, “การพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรด้วย E.Q.”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุณูปกัณฑ์** (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๑}สัมมา รัตนชัย, “การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏ”, **วิทยานิพนธ์คุณูปกัณฑ์คณาจารย์**, อ่างแล้ว.

การประชาสัมพันธ์ที่เน้นย้ำถึงความจำเป็น หรือประโยชน์ที่จะพึงได้รับการเปลี่ยนแปลงแก่ผู้ร่วมงาน การกำหนดกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้เลือกแนวทางปฏิบัติเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานมีค่านิยมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การระบุดูวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักในการทำงานได้อย่างชัดเจน การชี้แจงโดยเน้นความสำคัญเรื่องอุดมคติและค่านิยมในการทำงาน

คุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของผู้นำของพระสังฆาธิการที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและปกครองสงฆ์จำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ ๑ และ ๓ มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้ โดยคุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของผู้นำของพระสังฆาธิการที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและปกครองสงฆ์จำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ ๑ และ ๓ มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้

หลักธรรมที่สอง คือ สังฆโสภณสูตร ดังนี้

๑) ภาวะผู้นำด้านการมีปัญญา/ความสามารถทางความคิด จะเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ จะต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยปัญญา หรือความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เกิดการชวนช่วยในทุก ๆ เวลาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ยิ่งขึ้นไปเพื่อให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของนักวิชาการในสมัยใหม่ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติมา พงษ์ไพบูลย์^{๑๑}พบว่า บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีลักษณะที่โดดเด่นเหนือบุคคลอื่น ทั้งในด้านความคิดเทคนิควิธีการในการทำงาน ความสำเร็จและมีระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบสามารถให้ความคุ้มครองดูแลผู้ร่วมงานได้อย่างมีความสุข แนวคิดของนักวิชาการทั่วไปอยู่ที่ผลสำเร็จของงานจากที่ทุกคนมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน อีกทั้งผู้นำจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา นอกจากจะปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบ ศีลธรรมและจารีตประเพณีแล้ว ยังต้องปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคมด้วย บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม และจะต้องมีวิสัยทัศน์ และมีความรู้ความสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบบูรณาการ ซึ่งหากไม่สามารถจะทำให้พระสังฆาธิการมีปัญญาที่สมบูรณ์แบบได้จะต้องมีการฝึกอบรมอย่าง

^{๑๑}จิตติมา พงษ์ไพบูลย์, “ภาวะผู้นำของ พระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์สิริโร)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช. ๒๕๕๒).

ต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับนันทน์ สุริยมณี และคณะ^{๑๒} พบว่า ผู้บริหารของหน่วยงานนั้นควรจะได้ปรับเปลี่ยนสถานการณ์การนำเพื่อให้สอดคล้องกับ ยุทธ สอนไม้^{๑๓} พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของตนซึ่งอาจจะทำได้โดยการฝึกอบรมและสอดคล้องกับ การฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำ เมื่อประเมินผลหลังการฝึกอบรมในระยะเวลา ๓ เดือน และ ๖ เดือน พบว่ามีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดภาระหนี้สินลงแตกต่างจากก่อนการฝึกอบรม

๒) ภาวะผู้นำด้านการเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี หรือมีความสามารถในการปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ กล่าวได้ว่า การพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ได้นั้น สิ่งหนึ่งที่จะต้องละเลยไม่ได้ นั่น คือ การรักษากฎ ระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม กฎหมายบ้านเมืองต่างๆ แต่สิ่งที่จะต้องรักษาให้ไว้อย่างมั่นคงก็คือ พระวินัยสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เพราะสิ่งนี้จะนำไปสู่ความสุขสงบแก่คณะสงฆ์โดยรวมทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับ จิตติมา พงษ์ไพบูลย์^{๑๔} ผู้นำจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา นอกจากจะปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบ ศีลธรรมและจารีตประเพณีแล้ว ยังต้องปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคมด้วย และสอดคล้องกับนครินทร์ แก้วโชติรุ่ง^{๑๕} พบว่า หลักการของการปกครองของคณะสงฆ์นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสำคัญ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย

๓) ภาวะผู้นำด้านความกล้ากล้า/กล้าหาญหรือมีความสามารถในการสร้างขวัญและกำลังใจ กล่าวได้ว่า การพัฒนาให้พระสังฆาธิการเกิดสมรรถนะ มีความกล้ากล้าและกล้าหาญในการปฏิบัติกิจกรรมของคณะสงฆ์ด้วยความเป็นธรรม ยึดธรรมเป็นธงชัย ยึดธรรมเป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิตของเพศสมณะ และการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์จนสามารถสร้างความเข้มแข็งในทางจิตใจเพื่อต่อสู้กับกิเลสตัณหานานัปการซึ่ง บางครั้งการเป็นผู้นำที่จะสามารถสร้างความกล้าได้นั้นจะต้องอยู่ที่ผู้ร่วมทีมงานหรือคณะสงฆ์ทั้งหมดที่จะมีความชัดเจนในบทบาทของตนเพราะ

^{๑๒} นันทน์ สุริยมณี และคณะ, “การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานสังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล”, รายงานการวิจัย, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^{๑๓} ยุทธ สอนไม้, “การพัฒนาภาวะผู้นำนายทหารชั้นประทวนกองพลทหารราบที่ ๓ กกับการลดภาระหนี้สินครัวเรือน”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐)

^{๑๔} จิตติมา พงษ์ไพบูลย์, “ภาวะผู้นำของ พระเทพปริยัติเมธี(สฤณีสิริโร)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช. ๒๕๕๒).

^{๑๕} นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

หากเมื่อสำรวจตรวจสอบตนเองดีแล้วและมองไม่เห็นความผิดพลาดของตนก็จะทำให้เกิดความผ่องใสแห่งจิตใจเพื่อการปฏิบัติงานอย่างอื่นให้เกิดความสำเร็จต่อเป้าหมายได้ซึ่งสอดคล้องกับกัญญา โพธิ์วัฒน์^{๑๖} พบว่า ความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และความเป็นผู้นำทางวิชาการ การเกาะเกี่ยวกันเป็นทีมแห่งการเรียนรู้ ความใส่ใจในงานและจุดมุ่งหมาย และการตรวจสอบและแก้ไข มีการปรับวัฒนธรรมการทำงานที่ยึดมั่นในปรัชญาของโรงเรียน ความรับผิดชอบตามหน้าที่ การสื่อสารอย่างทั่วถึง มีบรรยากาศที่สร้างสรรค์และความโปร่งใสในการบริหาร

๔) ภาวะผู้นำด้านการรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร หรือมีความสามารถในการสร้างบันทัดฐานทางความดีงาม กล่าวได้ว่า การบริหาร หรือ การปกครองของพระสังฆาธิการจะต้องรักษาการปฏิบัติคุณธรรม ได้แก่ การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ยกธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นที่พึ่งในการดำเนินชีวิต มีธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อตนดำเนินตามรอยแห่งพระสาวกผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามสมควรแก่การปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ การปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักธัมมาธิปไตย ด้วยความชอบธรรมหรือคุณธรรมจนสามารถสร้างความเชื่อถือ เคารพศรัทธาและความพอใจ ความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ พระภิกษุสามเณรและชาวบ้าน หากสิ่งไหนไม่ถูกต้องธรรม จะไม่ล่วงละเมิดสิ่งนั้นอย่างเด็ดขาดและพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติถูกต้อง ได้แก่ การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ ระเบียบทางสังคัมรวมทั้งถูกต้องตามหลักพระวินัยของความเป็นพระสงฆ์โดยไม่ผิดกับหลักธรรม นอกจากนี้ต้องยืนหยัด ตั้งมั่นและไม่หวั่นไหวต่อการยั่วยวนของกิเลสตัณหา ความอยากซึ่งเป็นที่มาของการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ผิดจากธรรม อันเป็นการเชื่อตรงต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งสอดคล้องกับเอื้อมอร์ ชลวร^{๑๗} พบว่า การตอบแทนบุญคุณของพระพุทธเจ้าและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อนำพาผู้คนให้พ้นทุกข์ได้พบความสุขในปัจจุบัน ความสุขในอนาคตและความสุขในการบรรลุธรรมในที่สุดและสอดคล้องกับฉาน ตรรกวิจารณ์^{๑๘} พบว่า เป้าหมายการพัฒนา ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียธรรมและระดับโลกุตระธรรม ส่วนปรัชญาในการพัฒนานั้นตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้ พุทธธรรมมีเป้าหมายที่การพัฒนาปรับปรุงมนุษย์ใช้ปัญหาของมนุษย์คือ “ทุกข์” เป็นตัวตั้ง ใช้หลักธรรมอริยสัจ ๔ เป็นหลักคิดในการ

^{๑๖} กัญญา โพธิ์วัฒน์, “ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘).

^{๑๗} เอื้อมอร์ ชลวร, “พัฒนาการของรูปแบบวิธีการสอนของพระปราโมทย์ ปาโมชโช”, *พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต* (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๘} ฉาน ตรรกวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

พัฒนาและความคิดเชิงระบบ สำหรับเป้าหมายในการพัฒนานั้นมี ๓ ประการ คือ (๑) ทำให้มนุษย์มีความรู้ความสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมีประสิทธิภาพ (๒) มีจริยธรรมคุณธรรมในการดำเนินชีวิต และ (๓) พัฒนาไปสู่ระดับสูงสุดคือการพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงสู่ภาวะนิพพานหรือนิโรธ หรือในบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีการจัดกรรมในลักษณะหนึ่งลักษณะใดจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัยก็จัดว่าสามารถการรักษาคความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควรซึ่งสอดคล้องกับคุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี^{๑๙} พบว่า การเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด

๕.๒.๓) การบูรณาการในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ

การบูรณาการแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำ ได้แก่ ทฤษฎีภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะผู้นำ ทฤษฎีภาวะผู้นำด้านพฤติกรรมผู้นำ ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ และทฤษฎีภาวะผู้นำด้านความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูปได้มีความสอดคล้องกับ นฤนันท์ สุริยมณี และคณะ^{๒๐} พบว่า ผู้บริหารหน่วยงานสังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล ส่วนใหญ่เป็นผู้นำแบบเน้นความสัมพันธ์ (Relationship - Oriented) และมีอำนาจการควบคุมสถานการณ์ (Situational Control) ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำและอำนาจการควบคุมสถานการณ์ ของผู้บริหารตามตัวแปร เพศ และประสบการณ์ด้านการบริหาร ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างใด ๆ นอกจากนั้น ยังพบว่าผู้บริหารหน่วยงานประมาณครึ่งหนึ่งมีโอกาส เข้ารับการฝึกอบรมด้านการบริหารเพื่อพัฒนาการทำงานในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัย ดังกล่าว อาจสรุปได้ว่าผู้บริหารหน่วยงานมีประสิทธิผลในการปฏิบัติงานที่ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากมีภาวะผู้นำที่ไม่สอดคล้องกับอำนาจ การควบคุมสถานการณ์ภายในหน่วยงานตามทฤษฎีของ Fiedler ที่เชื่อว่า ผู้นำแบบเน้นความสัมพันธ์จะมีประสิทธิผลเมื่อมีอำนาจการควบคุมสถานการณ์ในระดับปานกลาง จากประเด็นดังกล่าว ผู้บริหารหน่วยงานควรจะได้ปรับเปลี่ยนสถานการณ์การนำเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะผู้นำของตน ซึ่งอาจกระทำได้โดยการฝึกอบรม และสมบุรณ์ ศิริสรริทธิ^{๒๑} พบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี

^{๑๙}คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖).

^{๒๐}นฤนันท์ สุริยมณี และคณะ, “การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารหน่วยงานสังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล”, รายงานการวิจัย, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔), หน้า ก,

^{๒๑}สมบุรณ์ ศิริสรริทธิ, “การพัฒนาแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สอดคล้องกับพฤติกรรมในแต่ละบทบาทมีจำนวน ๔๘ คุณลักษณะ จัดกลุ่มคุณลักษณะภาวะผู้นำเป็น ๔ ด้าน คือ คุณลักษณะผู้นำด้านบริการ คุณลักษณะผู้นำด้านวิชาการ คุณลักษณะผู้นำด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะผู้นำด้านคุณธรรม และจริยธรรม และอุทัยทรัพย์ ดอกคำ พบว่า การสร้างวิสัยทัศน์ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การกระตุ้นให้ใช้ปัญญา การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียน การจัดโครงสร้างของงานในโรงเรียน การสร้างแรงบันดาลใจและการสร้างแรงศรัทธา ผลของการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพบว่า หลังการปฏิบัติการค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนสูงกว่าก่อนปฏิบัติการ และ ยงยุทธ สอนไม้พบว่า การขาดภาวะผู้นำ มีผลต่อการมีหนี้สินครัวเรือนของนายทหารประทวนกองพล ทหารราบที่ ๓ นายทหารประทวนที่เข้าร่วมฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำจะมีภาวะผู้นำสูงกว่านายทหาร ประทวนที่ไม่ได้เข้าร่วมฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๕ ซึ่งประเมินจากความรู้ และเจตคติ และ นายทหารประทวนที่ผ่านการฝึกอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำ เมื่อประเมินผลหลังการฝึกอบรมในระยะเวลา ๓ เดือน และ ๖ เดือน พบว่ามีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดภาระหนี้สินลง และ อุทัย โล้วมันคงพบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม ได้แก่ คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม เรื่องทาน (การให้อัฏโฐระ (ความไม่โกรธ) อวิโรธนะ (ความยุติธรรม) และอาชชวะ (ความเป็นผู้ตรง) ซึ่งออกเป็น กระบวนการพัฒนา ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ แนวทางการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๒ แนวทางการออกแบบการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๓ แนวทางการดำเนินการพัฒนาและขั้นตอนที่ ๔ แนวทางการประเมินผลการพัฒนา และ จิตติมา พงษ์ไพฑูลย์ พบว่า ท่านพยายามนำเอาหลักธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งภาวะผู้นำของพระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์สิริโร),ผศ.ดร.นั้นในบางประเด็นมีความสอดคล้องกับหลักการบริหารและภาวะผู้นำของ นักวิชาการสมัยใหม่ โดยทฤษฎีภาวะผู้นำทั้งสี่ประการมีความสำคัญมากต่อภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ที่ต้องรับผิดชอบในการดูแลและปกครองสงฆ์จำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น ในการปกครองอย่างเป็นรูปธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถสังเกตเห็น ด้วยความชัดเจนใน บทบาทหน้าที่ และความเป็นผู้นำของพระสังฆาธิการ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘” ผู้วิจัยค้นพบประเด็นมากมายที่จะนำมาสร้างเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาพระสังฆาธิการให้ เกิดภาวะผู้นำที่มีศักยภาพด้านการเก่งความคิด เก่งการนำ เก่งชักจูงคนและเก่งและการปฏิบัติตนให้ถูก ธรรม การปฏิบัติให้ถูกต้อง การปฏิบัติให้ถูกคน และการปฏิบัติให้ถูกคน ซึ่งทำให้เกิดความเป็นผู้นำแบบ

พอเพียงที่ประกอบด้วยการศึกษาปริยัติ การปฏิบัติและปฏิเวธเพื่อสามารถเป็นแบบอย่างของผู้นำแห่งจิตวิญญาณของชาวบ้านและการเสียสละทั้งร่างกาย แรงใจ และแรงสติปัญญาเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมตามแนวทางคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์ควรมีการส่งเสริมและการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้วยการจัดฝึกอบรมให้มีความเก่ง ๆ ทุกด้านพร้อมกับการฝึกทักษะในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน

๒) คณะสงฆ์ควรส่งเสริมพระสังฆาธิการมีความสมบูรณ์แบบทั้งภาคปริยัติ ภาคปฏิบัติ และปฏิเวธเพื่อเสริมความเป็นต้นแบบแห่งความเป็นผู้นำแบบพอเพียง

๓) ควรส่งเสริมการประพุดติการปฏิบัติของพระสังฆาธิการให้มีพฤติกรรมที่ดีที่จะส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของคณะสงฆ์ที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น ความเคารพศรัทธาเลื่อมใสแก่ชาวบ้าน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) คณะสงฆ์ภาค ๘ ควรมีแผนงานในการปฏิบัติต้นแบบของภาวะผู้นำของคณะสงฆ์ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อให้สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์

๒) คณะสงฆ์ภาค ๘ ควรวางแผนส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลก และทางธรรมให้ทั่วถึงทุกพื้นที่และมีความเข้มข้นยิ่งขึ้นพร้อมทั้งการปฏิบัติธรรมที่ควบคู่กันไปและการประเมินผลของกิจกรรมตามนโยบายของคณะสงฆ์

๓) คณะสงฆ์ภาค ๘ มีการวางแผนสำหรับการส่งเสริมการประพุดติการปฏิบัติของพระสังฆาธิการให้มีพฤติกรรมที่ดีที่จะส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของคณะสงฆ์ที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น ความเคารพศรัทธาเลื่อมใสแก่ชาวบ้าน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

๒) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำแห่งจิตวิญญาณของคณะสงฆ์ไทย

๓) รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรม คุณลักษณะ และภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปของพระสังฆาธิการในเขตคณะสงฆ์ภาค ๘ และคณะสงฆ์ภาคอื่น ๆ